

---

csépe imre világa

Színes dokumentumfilm

**BORI IMRE
SZILÁGYI LÁSZLÓ**

VIDEO:

- K — 1. Halvány okker felé hajló bársonyzöld háttér, az előtérben Csépe Imre mellszobra.

Néhány pillanatig egész enyhe megvilágítás. Valamivel később fényt kap a szobor jobb, majd a bal oldala is. Totál.

Lassú zummal közelhoznuk a szobrot, a kép megpihen és: Úsztatás — a kishegyesi „Csépe akácsorra”

Állókép — felirat: (4—5”)

Csépe Imre világa

A felirat eltűnik, a kamera lassan svenkel le és útirányba. (Felvétel gépkocsiról — lassú menet.)

A kocsí megáll.

Svenk jobbra.

Közeltotál.

AUDIO:

Rapszódia kíséri a spiccképet.

A zene halkul, de tovább tart.

„Mindenese voltam e tájnak,
Ura, cselédje, honvéd és betyár,
Utamat a sors ide mérte,
Most éget a föld, éget a nyár...

A kamera megáll.
Lassú zumm totálba.

Svenk jobbra.

K — 2. A kamera lassan fo-
rog a maga tengelye
körül: Kék ég, felhők,
foszladozó felhők.

K — 3. A következő plánok
bágyadtan váltakoznak.
Az akácsor mögött fá-
rol a kamera az őszi
tájra, majd zumm, és
megpihen egy tanyahá-
zon. Áll a kép: ünne-
pien pihen.

K — 4. A kép egyik részében
előtérben egy ember
(ameriken) — körvona-
la látható, citerán ját-
szik. Mögötte a szö-
vegben említett erecs-
ke, az említett táj —

Itt ülök szomorú csöndben az
úton,

Sírba ballagó gatyás
parasztjaim
Nézem, amint ellengnek a
faluvégen.
Lompos kutyák vakkantnak
utánuk,
Pacsirták szíve hasad meg a
légben,
Egy-egy szomorú tinó belebődül,
Gazdát keresve az őszi
temetőbe ...'

(Hangfelvétel a rádió „D” stúdi-
ójában. Hang exteriőr — Fe-
renczi Jenő.)

Egy szál citera kb. 10''

TÁJAK

A zene kiúszik.
Ősz volt, bágyadt fényű, arany-
sárga októberi délután. A me-
zőkön pihent szél nyargalászott,
és megcsóváltatta az alvó virá-
gokat, melyek szárukra csuk-
lott fejükkel bóbiskoltak az erőt-
len napsütésben. Az út menti
akácfákról hosszúra nyúló ökör-
nyálak feszültek, mint apró sod-
ronypályák, melyeknek fehér
kis csilléiben útra készülő pó-
kok vártak az indulásra.
Ünnepi hangulat feküdt a tájra.
Vasárnap volt, a tanyákon bent
a munka is hevert, mint subái-
kon a parasztok...

TÁJ ÉS EMBER

(Halk citeraszó)
Magamagát száműzte ebbe a
csöndes magányosságba Náci bá-
tyánk, ide a völgypartra, ami
itt nyúlik el a kunyhó hátulja
mögött. A völgy fenekén apró
ér kocorász az öreg füzesek alatt,

éles! Alkonyat. Állókép.

K — 5. Totál — A völgy. Állókép.

K — 6. Totál — fakoronákon át az égbolt — lassú svenk.

Lassú svenkkel vissza a völgy egy másik részére — a kép megnyugszik.

K — 7. A kamera egy csillogó fagyos nádas menti utat felvételez felülről, és apró zummokkal szélesítve a képet halad előre.

K — 8. Gyors svenk jobbra — totál. Egy juhászbojtár botjára támaszkodva áll — valakit a szemére vett.

K — 9. Ua. az ember — néz... Lassan követ valakit a tekintete — közeletől.

amelyből így tavasz estéken felhangzik a mocsarak koncertje, és betölti az egész völgyet.

Innen olyan jól látszik a temető is. Kihallatszik a harangszó, a kakasok kukorékolása, a dobszó, a vonatok fékeinek éles csikorogása.

Jó ez így magánosan, hír és aszongyák nélkül, barátkozva az éggel, a földdel, a lég madarai-
val, a mezők állataival, s az út mentén a szentjánosbogárkák-
kal, amelyek végigvilágítják lépte-
alatt az utat, amikor este későn
jön kifelé a suba hazavivéséből...

Nem fölfelé vágyik, hanem oda a Lizi néni mellé, a mélybe, ahol elcsöndesül minden és a jobbik oldalára fordul.

(A citera hangja még tart vagy tíz másodpercig — szolgálja az átmenetet a következő szakaszhoz)

TÁJAK

Magányos ember ballag a nagyvölgyi nádas mellett. Cipője tompán koppan a reggeli nap-sugártól élesen csillogó gyöngyfagyón. Járásáról ítélve nem erről a vidékről való. Öltözéke is inkább olyan városias úrféle lehet, mint ahogyan errefelé nevezni szokás az ilyen kétágú halandót.

Odaát a nádas túlsó partján juhász kojtat, élemedett, idős ember hegyesre ütött sapkával.

Botvégre dölve hajol ki a szőrével kifelé fordított subából, melyet ugyancsak cibálgat rajta az északi szél.

- K — 10. A szúrós tekintet egyre néz valakit, az arc nagyon lassan fordul — gró.
Apró, kis fekete pipa fölül füstölve nézi az idegent, aki csendes szemlélődéssel halad a meszsi földön híres nagyvölgyi piac tér felé.
- K — 11. A nádas tájéka — totál.
Egyébként vasárnapi külsőbe öltözött csönd ül a vidéken.
- K — 12. A nádas hajladozó „felsőtestén” svenkel a kamera — ameriken. Majd mértékletes „gyors” zumm totálba, s a kép megáll.
Semmi nesz a szélen kívül, amely végig nyargal a nádas felett, és ballagót gurít a domboldalon.
- K — 12/a. Az iménti ember az eget kémleli, lassan fordul — kört ír a fejfordulata.
Gró.
Odafönt a hűvös légben sas kering, lomha szárnyon úszkál a nádas fölött, melynek üstökére fehér sapkát nyomott a dér...
- K — 13. Felhőkön át lopakodik a nap korongja.
(Kissé ütemesebb a citera hangja, valamivel drámaibb is, de csakhamar bánatba fullad. 10")
- K — 14. ÚSZTATÁS — éles napsugarak sziporkáznak.
SZEGÉNYEMBEREK
- K — 15. Gyermekarc hunyorog. — gró.
Úgy szétszaladtak alóla a gyermekek, mint kotlóstyúk alól a nagyra nőtt csirkék.
- K — 16. Négy-öt villanó röpke káder: gyermekarcok, kamaszábrák...
Ki erre, ki arra széledt a tanyák világában, hogy magának kaparjon, míg csak bele nem kopik a körme.
- K — 17. Két-három kamaszgyermek ekéz, dolgozik, izzad — ameriken.
Az egyikből kanász lett, és ott őrizte a disznókat a Fernbachpusztán, ahol a felhők a jegegyék hegyén tanácskoznak a vadvirágos világ fölött.
- K — 18. Egy legényke batyúval a vállán megy — totál.
A másik ökrös béres lett, négyelével a vállán karistolgatta az eget körbe-körbe az eke után. A harmadik mesterségre adta a fejét. Vándorköszörűs lett, ország-világjáró.

K — 19. Leányarc néz valamit
vagy valakit. A tekintete is, a magára hagyott lelke is üres.

K — 19/a. Robogó kocsi pora.

K — 20. Öreg reszkető női kezek pihennek az ölben. Lassú zummszélesítés, de a főtárgy a kéz marad, melyet az ablakon betűző napsugár világít meg.

K — 21. Idősebb deli ember zsebre tett kézzel áll a víz szélén. A kamera a tükörképét filmezi. Mellképről indul totál-
lig. A víz enyhén gyűrűzik, a tükörkép finoman imbolyog.

K — 22. Vasúti talpfákon svenkel lassan a kamera, közeltotálból totál-
ig, majd felfelé svenkel a huzalokra, lassú zummal közel hozza. Gyors szélesítés a totál-
ig és ugyanakkor svenk jobbra a tájra... embe-
rek... Nyáj... — zum-
mok, svenkek... Majd közeli kép az avaros pihenő fekete talajról.

Olyan szépen pengette a kasza-
hegyet a falu szélén, hogy a kutyák is hálát vonítottak érte. A Vica lánya jobb sorsra jutott. Egy kupec kapta a kocsijára, s úgy elporzott vele, hogy azóta sem hallották a hírét.

Öreganyám magára maradt, mó-
dos szomszédok, roskadozó ház-
tető és omladozó falak között. Ajtót csak azok nyitottak rá, akik kócot vittek neki, hogy fonja meg zsáknak. Így éldegélt egyik napról a másikra, hetven esztendejével társalogva, amire ráhúzta volna már a temetőt is, hogy ne fázzon alatta...

Ugyan sógor, merre van kend?
Mért nem kiált át az úrön?
Hogy nyomra térjek én is oda,
Kék vizeken, piros tűzön.

Tudom, ott is nádat vág kend,
Mint egykoron itt a földön,
Vagy madzagot fon
napsugárból,
Nyálás ujj közt, kopott
kőrmön...

10—15" zene.

TÁJAK

A horgosi vasút oldalában szá-
raz, nagy öregembert rángat a szél.

Mintha vállán lógó ócska szűréből akarná kifordítani. Hóna alól juhászbot kandikál elő. Rézkampója csillog a bágyadt napsütésben. Kucsmája hegyesre ütve szúr bele a sziszegő légbe, ami mint láthatatlan hegedűvo-
nó cincogtatja a vasút menti huzalokat. Előtte birka-falka bégész, bele-belebégelve a hervadt füvek közé, mintha az alvó föld fülébe kiáltana a tavaszi pázsi-

K — 22/a. Az öreg közelről.
Lefelé néz, el-elmosolyodik — tán a kutyájával.

K — 23. Varjak különböző plá-
nokban.

K — 24. Közelről — Gyermekek-
láb tapossa a sarat,
küzdő léptek... talán
az ekevassal küzd a
test, a láb... a kegyet-
len sárral.

K — 25. Elnyűtt férfiarok.
Más-más szegből...
Arcrészletek.

A 25—31. KÁDERIG VÉGIG
DUPLA EXPOZÍCIÓ!
(A MÁSODIK PLÁN-
BAN 5—6 BÉRES
MEGY! TOTAL ÉLES
KÉPEK, SZILUETTEK
MÁS-MÁS IRÁNYOK-
BÓL JÖNNEK, MEN-
NEK. HALADNAK!)

tért. Egy talpfán fekete puli ül.
Hátsó lábával körmöli az álla
alját, s szorgos munkájában rá-
rálás az öregre, hogy netán hát-
ha kanyarítani kellene. De hát
nem kell.

Ezen a részen szabad a mező.
Itt egy-két nyúlbufencen kívül
alig van belevetve más. Szán-
tás és ugar az egész szemhatár.
Tavaszi vetésre pihen a föld.
Kell is neki egy kevés heverés,
hiszen már évszázadok óta gyúr-
ják ezt a homokot, szakadatla-
nul sajtolják a mindennapi ke-
nyerünkért. A csillogó hantokon
varjak tötyögnek, mint nagy fe-
kete levelek hullnak le a vasút
menti ragácsfák hegyéről, fél-
oldalvást úszva az északi szél-
ben. Leszállnak egész a szántá-
sokig, majd feljebb emelkedve
tolja őket a szél a bágyadt csil-
lámú nedves decemberi táj fe-
lett.

Egy részük leállva a hantok alá
kutat, mintha károгásukat dug-
nák a zsiros fekete homokba...

(Súlyosabb témát jajong a ze-
ne. 15")

SZEGÉNYEMBEREK — BÉRESEK

Húztuk az igát télen-nyáron a
pocakos gazda előtt, aki tíz-
percenyi pihenőt sem engedélye-
zett napközben arra, hogy az
ember szárazra törülközzön a
szemet maró izzadtságtól.

- K — 26. Az előbbiekhöz hasonló asszonyarcok — gró.
Bent a szutykos cselédkonyhákon gyűrött béresnék sóhajtoztak az üres fazekak között,
- K — 27. Agyondolgozott asszonykéz „tavalyi” babot válogat...
meg-megvakangatva boglyas fejüket, hogy mit is tudjanak főzni az emberek, akiket kint csóváltak az idők, mint nyakán fogott macskákat a gyerekek.
- K — 28. Roskadozó házikók, házrészek... (közeltotál — részletek)
Iszonyú szegénységben éltünk akkor, mintha összefogott volna ellenünk minden, ami csak kínozni tudja az embert. Születés, betegség karöltve látogatták a tanyát, s nagyon sűrű vendégekké váltak.
- K — 29. Henye-hunyán öltözött gyermek ül a ház téglaküszöbén, térdeit átkarolva hunyorog a messzeségbe. — Közeltotál.
Mindig jobban mélyült a nyomor, amelyben nemzettek az emberek. Minél nagyobb a nyomor egy családban, annál több a gyermek.
- K — 30. Egymás után 4—5 gyermekarc — egészen rövid káderek: villanások.
Valamiben ki kell élni magát a legszegényebb embernek is. A gazda nem törődött velünk.
- K — 31. Egy nagyon idős ember, körülvéve néhány gyerekkel, szíja a pipáját, gondolkodik. A gyerekek száj tátva lesik az öreg félbehagyott mondatát.
Megadta a megalkudott bért, s azért munkát követelt, emberit és minél többet.
- K — 32. Gyönyörű kislányarc — gró. Göndör fűrtjeit a szél fésüli és kócolja — zumm közeltotálba. A kislány egy régi kis lábasban kanállal keveri az „ebédet” — főz! Még egy kis földet tesz hozzá és HITTEL kevergeti — zumm a kis kézre.
Ha valamelyik családba gyermeket csöppentett az érzés, az idő bizony elpillézett a földszínen néha félévekig is, míg kitisztult az asszony és az ember között a nyugalom, és beletörődtek abba, hogy ha már van, hát legyen...
- K — 33. A 32. káderből a kislány arca.
(Lírai választózene)

K — 34. Hófúvásos tájak — svenkek, zummok, tanyáról tanyára, száraz faágak, lábnyomokat követ a kamera.

Ez alatt az idő alatt Sándor sorba járta a tanyákat, már amelyiket a hófúvástól meg tudott közelíteni, hogy hol tudna elszegődni, mindegy, hogy minek, csak megfogadják. Sok helyen kinevették az ágrólszakadt embert, akit rongyaiban inkább csavargónak, mint becsületes munkásembernek néztek.

Volt hely, ahol a bérestől küldtek elébe egy darab kenyeret azzal, hogy a tanyára koldusnak nem szabad bemenni, mert frászt kapnak a gazda gyermekei tőle.

K — 35. Lompos kutya nyüszítve kajtat a tanya körül.. (totál)

ZENEI AKCENTUS A CITERÁVAL, mintegy bevezető húrfutam, MAJD A SZÖVEGET IS HALKAN KÍSÉRI A ZENE, S A KÖVETKEZŐ SZAKASZ ELŐTTI ÁTMENETET IS SZOLGÁLJA. A Tóth-tanyán azzal fogadták, hogy a tyúkok még az őszszel mind elhullottak, hiába jött körülszaglászni, innen ugyan el nem visz semmit. Alig tudott szegény fiatalember egy-két urasági istállóban megmelegedni, ahol nem nagy szemet szúrt a többi rongyos béres között. Lábara ráfagyott a bocskor, s gémberedett ujjjaival alig tudott ajtót nyitni.

K — 36. Ártatlan, elnyútt apátlan-anyátlan férfiarcok.

(Eddig tartott és még 15"-ig tart a zene)

SZEGÉNYEMBEREK — A KOMMENCIÓS

K — 37. Napkelte. Elszánt léptekkel, batyuval a vállán siet egy férfisziluett. Mögötte az égbolt, lábainál a kibújó nap korongja. Utakon megy a férfi más-más irányokból-irányokba!

Elmegyek kommenciósna. Ott legalább kapok huszonhat mázsa búzát, huszonnégy kukoricát, egy lánc kukoricaföldet, két bosztán krumpliföldet, ezerkétszáz dinárt, húsz kiló szalonnát, tíz kiló sót, és nem hajtanak így, mint itt. Ott, igaz, télen-

Különböző plánok az amerikentől a totálig.

K — 38. Fiatal férfi fekszik a fűben, két tenyere a tarkója alatt a párnát szolgálja... Szájában fűszál... az eget bámulja. Ki tudná megmondani, mi jár az eszében. Itt-ott az eget mutatja a kamera. A férfi közeltotáltól az arcig — fej.

nyáron két óraker kelnek föl a cselédek, de naplementekor már beállnak az igával, kieresztik a hámból vagy a járamból a jószágot, és tovább semmire sincs gondja, ott van a hetes. De itt?

(Lágy zene szövődik be)

Csak kettőkor ugyan, de sokszor este tizkor fekszel. És azután mit kapsz itt bért? Tíz mázsa gabonát? Hat búzát, négy kukoricát, kétszázötven dinárt, egy lánc kukoricaföldet meg szabad részaratást tizenegyedén? No meg azt az átkozott tehenet fejőre, amelynek csak négy hónapig veszed hasznát, mert ősszel, amikor elkapod, mindig hasas, elapaszt, és csak májusban ellik meg... Azonfelül állandóan a nyakadon ülnek, és úgy hajtják az embert, mint a kutyák a nyulakat.

SZEGÉNYEMBER

K — 39. Lengedező búza, búzatablák.

(Az előbbi zene még tart 10—15"-ig.)

K — 40. Szegényesebb tanya-házból képek: törött ablakok, roskadozó tető, düledező, rogyant kerítés, kitaposott rossz cipőt tisztogat a ragacsos sártól egy gyerek. Közeltotáltak.

Péter Döme olyan szegény ember volt, hogy már szegényebb nem is lehetett. No de úgy szép a szegénység, ha semmi sincs... Ha az emberre rákapar a nyomor, akkor attól ugyan nem menekül meg, míg csak ki nem nyújtja, mint a tanyai kutya az egeret.

K — 41. Egy elnyűtt arcú ember cigarettát sodor, rágyújt, szívja az újságpapírba sodort cigarettát. A kamera a cigarettára zummol.

Döme is hasonló érzelmekkel ült félig meztelen a tűzhely mellett, egy vastag újságpapírba sodort cigarettát lángoltatva, amely minden szippantásnál a bajszába kapkodott, amitől hátra-hátra kapkodta fődétlen fejét. Gondolatba mélyedve nézte feleségét, aki a nagy levesestálban dagasztotta az ura foltos ingét az asztal tetején.

K — 42. Nő, előrelógó hosszú hajjal egy vájdlingban mos. Ameriken — zumm a kézre.

K — 43. A kéz kicsavarja, kirázza a „rongyot”, maga elé tartja, a kamera közelhozza — úsztatás — kiterített „szegényember rongyaira” a kifeszített teregetőspárgán. A cafatokat szaggatja a szél...

K — 44. Valahol egy eperfa alatt terítetlen asztal, rajta morzsák, melyet egy gyerekkéz összeszedet. Egy asszony keze szedi le az egytál ételt, melyből kanalak ágadoznak. Az asszony elmegy, a kamera követi, lesvenkel a mezítelen bokákra. A lábak valahol arrébb elhaladnak az egyik gyerekek mellett, aki kenyérkéjét épp a pulival osztja meg. A kamera itt pihen meg, majd zumm a gyermekkézre, a kutyára.

K — 45. Az előbbi férfi az asztalra könyökölve ül, belemérülve abba az üveg borbába, ami előtte van, no meg a gondjaiba, amiből több van, mint a borból. — Közeltotálból lassú zumm az arcra.

A szűk edényben inkább körmölte, mint dörgölte a szenyest. — Verje meg az úristen a nyomorúságos életet, mikor még az embernek egy teknője sincs vagy valami nagyobb istenyila, amibe kilötykölné ezeket a rongyokat — duzzogott a koravén lompos asszony, akinek fakult fejkendője alól kilógtak piszkos hajszálai.

Az asszony olyan gyűrött volt, mint a mosogató, ha falhoz vágták volna, hát odaragadt volna...
(20"-es nagyon szomorú zene)

SZEGÉNYEMBEREK

Így aztán a szegényember csak lophat, mert a ruhája is arra való, meg az egész lénye. Így van ez. De hogy is lehetne másként, mikor a szegényember ölját nem állja malac, inkább megfekszi, nem ülnek baromfiak az ülőjét, mert éjszaka mind leszédülnek róla, a nyáron keresett búzácskáját az egerek eresztik a lyukba, az asszonya beteg, kilencéves kanász fiacskáját meg a farkas szaggatta széjjel, Szilveszter estéjén, amikor éppen mákos kaláccsal eresztette útnak a gazdája a nyakig érő hóban, azt mondva:

— No, most már eriggy szépen haza, kitélt az esztendő. A béredet még a tavasszal kiszedette az apád.

K — 46. Az ember lassan felkel, a kapu felé veszi útját, megáll, a kerítésre támaszkodik, nézi a tájat. A kamera kísérté, és totálíg szélesített.

K — 47. A kamera most egész közlelől fényképezi az arcot, mely belebámul a tájba.

Zumm a szemekre! A vége felé homályosítás vagy:

K — 48. Űsztatás az őszi tájba, mely csak lassan válik élessé. Lassú zummal szélesedik a táj.

K — 49. Újabb és újabb tájak: naranctájak, okkertájak, hulló levelek... Zummok a közel totálítól a totálíg.

K — 50. Végül lassú svenk le az avarra, a kamera a plasztikusságig közelhozza a levélszőnyeget, és megáll. EZEN ÁT A LEJELENTŐ SZÓVEG.

Hát hogyme fanyalodna az ilyen ember lopásra? Ha szegényembert lát, még a gondviselés is megkérdezi párjától, a gyanútól, hogy ki az az ágrólszakadt, miből él és miből telik neki újév-re?

Így sandított Pintér Kázmérra is a Pece-sor, ahol ő volt az egyetlen szegényember és már harmadik esztendeje viaskodott az idővel a tehetős szomszédai között.

(Halk zene. 10" után halkul, de tart.)

Nézem őket az időn keresztül,
Mint egy nagy, homályos
ablakon.
Kint ősz van, szálló levelek,
S bent árnyak ingnak a
falakon.

Öleljétek helyettem is őket,
Vastag indájú öreg tarackok!
Gyűjtsatok gyertyákat
felettük,
Őszvégi fáradt csillagok.